

господарський розвиток краю, але настільки, щоб це не перешкоджало розвитку промисловості корінних земель Росії. На практиці цей курс справив головним чином обмежувачий вплив. Адже колоніальний характер економіки у поєднанні з консервативним кріпацтвом, як обов'язковими елементами централізованої системи, подвійна залежність господарства від росіян і поляків спрямовувалися на обмеження подолан в економічному житті Росії і максимальне забезпечення їх національного пригнічення. Як показує історична література та документальні джерела, найскладнішою у реалізації імперського курсу інституційної русифікації Поділля була інтеграція його соціальної сфери. Випробуваною зброєю у цьому виступала асиміляція українців.

Отже, починаючи з кінця XVIII ст. розвиток Поділля здійснювався в умовах інкорпораційної політики царського самодержавства. Корінні подільці єдині опинилися на своїй землі в безправному становищі, були позбавлені можливості розвиватися на власній етнічній основі. Тільки вони виявилися чужими для нової російської влади, а вона по мірі її утвердження в регіоні ставала для них дедалі чужішою. Це зумовило загострення нових суперечностей і конфліктів на політичній, економічній, етнічній та духовно-культурній основі. Наслідком цих протиріч і конфліктів ставало посилення кріпацтва, русифікації та полонізації.

Але, попри всі негаразди, злигодні, утиски, насильства, які доводилося витримувати українцям, його суспільством рухала дедалі міцніша тенденція українського відродження, консолідації українців, поширення в усіх верствах народу національної самосвідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кам'янець-Подільський державний міський архів (далі – К-ПМДА). – Ф.228. – Оп.1. – Спр.1. – Арк. 21.
2. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація гетьманщини (1760-1830). – К., 1996. – С.76-78.
3. Терещенко Ю.І., Курило В.М. Історія України: У 2-х кн. – К., 1995. – Кн.1. – С. 271.
4. Грушевський М. Украинство в России, его запросы и нужды. – СПб., 1906. – С. 9, 10.
5. К-ПМДА. – Ф.228. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.24.
6. Грушевський М. Украинский вопрос. – СПб., 1907. – С. 32.
7. Філіпчук А. Г. Українсько-російські етнополітичні відносини у Правобережній Україні на рубежі XVIII-XIX ст. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2001. – с. 129-139.
8. Полное Собрание Законов Российской империи. – Изд.1. – Т.XXIII. – Санкт-петербург, 1830. – С. 42.
9. Трактат между ея величеством императницею Всероссийскою с одной стороны и его величеством королем и яснейшею Речью Посполитой с польскими с другой, подписанный в Гродне июля 11 дня 1793 г. – Санкт-Петербург, 1793. – С. 21.
10. Дорошенко Д. Історія України: в 2 т. – Т.2. – К., 1991. – С. 349.

УДК: 339.923:061.1 (71) «19/20»

Вербовський Вадим Володимирович,
Гончаренко Анатолій Володимирович
Сумський національний аграрний університет
(Суми, Україна)

НАТО У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ КАНАДА–ЄС НАПРИКІНЦІ XX – НА ПОЧАТКУ XXI СТ.

Анотація. У статті досліджено роль та місце НАТО в міжнародних відносинах Канада–ЄС наприкінці XX – на початку XXI ст. Охарактеризовані причини взаємозалежності двох гравців міжнародної політики в різних напрямках військово-політичної співпраці. Висвітлено вплив НАТО та ЄС на міжнародне становище Канади. Особливу увагу приділено запровадженню нових форм канадсько-європейського співробітництва.

Ключові слова. Канада, ЄС, НАТО, міжнародні відносини.

Verbovskiy Vadym V., Goncharenko Anatoliy V.
Sumy National Agrarian University
(Sumy, Ukraine)

THE NATO IN INTERNATIONAL RELATIONS OF CANADA–EU AT THE END OF XX – BEGINNING OF XXI CENTURY

Abstract. Canada, the EU and NATO had a common vision of the fundamentals of the international relations system in the late XX – early XXI century and the need to respect the principles of international law. Canada in this matter has always acted together with other international actors on a coalition basis, accumulating defense potential.

The EU has seen in Canadians close partners who share its values and have similar approaches to resolving conflict, so there are prospects for development of bilateral cooperation in the international arena.

Keywords: Canada, EU, NATO, international relationships.

Вербовский Вадим Владимирович, Гончаренко Анатолий Владимирович
Сумской национальный аграрный университет
(Сумы, Украина)

НАТО В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ КАНАДА-ЕС В КОНЦЕ XX - НАЧАЛЕ XXI ВВ.

Аннотация. В статье исследованы роль и место НАТО в международных отношениях Канада-ЕС в конце XX - начале XXI вв. Охарактеризованы причины взаимозависимости двух игроков международной политики в различных направлениях военно-политического сотрудничества. Освещено влияние НАТО и ЕС на международное положение Канады. Особое внимание уделено внедрению новых форм канадско-европейского сотрудничества.

Ключевые слова: Канада, ЕС, НАТО, международные отношения.

Незважаючи на географічне розташування у Північній Америці, міжнародна політика, а також її діяльність у сфері безпеки, є виразно «європейськими». Канада продовжує розглядати Європу як другого за важливістю союзника після США з огляду на тісні історичні, політичні, економічні, культурні зв'язки. Зокрема, їх поєднує нормативна спільність, яка створює передумови для налагодження більш інтенсивних відносин, оскільки Оттава і Брюссель вважають, що сталий розвиток, дотримання прав людини і миротворчість повинні бути ключовими принципами міжнародних відносин.

Варто зазначити, що конститутивним залишається зв'язок Європи з Канадою через НАТО. Зокрема, ще наприкінці XX ст. перспектива втрати Організацією Північноатлантичного Договору свого впливу та ймовірність посилення європейської складової викликали стурбованість канадського уряду. Такий розвиток подій та розбудова європейської системи безпеки, могли мати негативні наслідки для офіційної Оттави: об'єднаний і могутній ЄС потенційно обмежуватиме вплив Канади, адже з огляду на її географічне розташування у Північній Америці єдиним дієвим інструментом забезпечення представництва її інтересів залишалась НАТО.

Тому Оттава повністю підтримала доктринальні та структурні реформи Організації Північноатлантичного Договору та виступила за збереження її участі у вирішенні європейських справ у 90-х рр. XX ст. Про це чітко свідчить позиція Канади щодо подій на Балканах [1, с. 40].

Оттава підтримала участь своїх військовиків у рамках НАТО у врегулюванні конфліктів на території колишньої Югославії. До зони відповідальності канадців належав один з найбільш складних регіонів на півночі Боснії. З погляду офіційної Оттави, участь Канади у процесі забезпечення миру в Європі була покликана компенсувати негативний ефект від закриття канадських військових баз на континенті та гарантувати її участь у європейських справах.

Необхідно наголосити, що НАТО з перспективи Канади – це співтовариство, діяльність якого ґрунтується на спільних демократичних цінностях та слугує форумом для здійснення взаємодії у трансатлантичному регіоні. Водночас географічне розширення зони впливу Північноатлантичного Альянсу підтвердило його цінність в очах канадського керівництва [2, с. 78-80].

Відповіддю Канади на ініціативи щодо посилення безпекової складової ЄС було прагнення забезпечити збереження лідерства НАТО, яка повинна була залишатися ключовою організацією у гарантуванні колективної оборони Європи і зберегти право «першості» у випадку необхідності проведення військових операцій. При цьому позиція Канади співпадала із баченням Сполучених Штатів: ті держави-члени НАТО, які не входили у ЄС, повинні були зберегти можливість висловлюватися щодо питань європейської безпеки.

Стурбованість Канади також викликала перспектива формування окремої «європейської фракції» у межах НАТО, яка складалася б виключно з членів ЄС. Такий розвиток подій міг суттєво зашкодити процесу прийняття рішень у рамках Північноатлантичного Альянсу, де вони ухвалюються консенсусом. Окрім того, така «європейська фракція» могла б безпосередньо взаємодіяти зі США щодо ключових рішень [3].

Отже, значимість Канади всередині НАТО продовжувалась зменшуватися. Тому дипломатичні зусилля Оттави були зосереджені на тому,

щоб ціл, структура та процеси у ЄПБО жодним чином не послабили НАТО, а також на тому, щоб забезпечити часткову участь Канади в ЄПБО. Що стосується першого, то більшість застережень були зняті, окрім фундаментального питання: чи будуть спроможні європейські союзники одночасно забезпечити свої військові зобов'язання у межах НАТО і ЄПБО.

У цьому контексті Канада наполягала на запровадженні чіткого регламентування та постійних консультативних механізмів, що дало б цій країні змогу не лише брати участь у стратегічному плануванні використання Європейським Союзом військового потенціалу НАТО, але й, у випадку необхідності, долучатися безпосередньо до операцій у рамках ЄПБО.

Цей крок також був спрямований на те, щоб зберегти пріоритетність трансатлантичних механізмів співпраці, тому Канада була зацікавлена у тому, щоб ЄПБО була якщо не підпорядкована, то принаймні частково залежна від НАТО та північноамериканських партнерів. Зокрема, канадський уряд прем'єр-міністра Ж. Кретьєна висловив своє невдоволення тим, що у звіті, представленому на розгляд Ради ЄС у Фейра (2000 р.), Росія та Україна визначались як потенційні партнери в операціях ЄС, тоді як у випадку Канади, лише підкреслювався інтерес ЄПБО до цієї держави [4].

Прагнення Оттави більш тісно співпрацювати з ЄС у рамках ЄПБО дало поштовх до ухвалення «Спільної декларації ЄС і Канади щодо питань безпеки і оборони» у грудні 2000 р. Цей документ розглядають як своєрідну перемогу канадської дипломатії, адже згідно з його положеннями Європейський Союз визнавав, що НАТО залишається основним фундаментом колективної оборони держав-членів та погоджувався поглибити діалог з Канадою щодо її участі у ЄПБО.

На практиці це означало, що кожного триместру будуть організовуватися двосторонні зустрічі на рівні експертів, у ході яких розглядатиметься сукупність питань з безпеки та оборони, що становлять взаємний інтерес для Канади і ЄС.

У червні 2000 р. були ухвалені інші важливі рішення щодо співпраці між Канадою та ЄС, зокрема було досягнуто домовленість, що сторони розглядатимуть безпекові та оборонні питання у рамках існуючого двостороннього формату співпраці, зокрема на рівні глав держав та урядів і відповідних міністрів. У випадку надзвичайних ситуацій чи з огляду на вимогу однієї із сторін такі зустрічі можуть скликатися позачергово. За Канадою було закріплено право самостійно вирішувати чи брати участь в операціях Європейського Союзу не лише тоді, коли він використовуватиме військовий потенціал НАТО у рамках «Берлін-плюс», але й у випадку, коли ЄС вестиме операції самостійно.

Також Канада отримала можливість бути залученою у плануванні операцій. Зокрема, з цією метою їй було надано право призначити свого представника при Генеральному штабі ЄС. Тому на початковому етапі становлення ЄПБО у період 1999–2002 рр. канадським дипломатам вдалося домогтися визнання за Оттавою права на участь в операціях ЄС у рамках Петербурзьких завдань. Таким чином, Канада фактично була визнана як надійна «середня потуга» з належним військовим потенціалом для участі в операціях ЄС [5, с. 98].

Завдяки цим домовленостям Канада мала змогу взяти участь у військових і цивільних операціях під егідою ЄС у рамках ЄПБО, зокрема в операції у Демократичній Республіці Конго, двох операціях у Боснії та Герцеговині: поліцейський ЕГПМ та військовий ЕУФОР. Саме завдяки цьому вдалося опрацювати правові засади участі Канади у подібних операціях ЄС, що згодом були включені у двосторонню рамкову угоду.

Водночас необхідно наголосити, що це був період, коли низка питань, які викликали раніше застереження Канади щодо ЄПБО, втратили свою гостроту. Якщо у 2000 р. канадський уряд розглядав як пріоритет питання безпеки і стабільності в Європі й прагнув залишатися залученим у процеси ухвалення рішень щодо забезпечення миру на Балканах (зокрема Канада брала участь у військових діях у Косово під егідою НАТО та мала канадський контингент СФОР у Боснії та Герцеговині), то на час укладання рамкової угоди ці загрози та потреби стали неактуальними [6, с. 93].

Звичайно, це не означає, що Канада самоусунулась від участі у забезпеченні стабільності й миру на європейському континенті, однак ключовими засобами гарантування безпеки в Європі вона розглядала розширення ЄС і НАТО. Це чітко простежується у підтримці Оттавою членства країн з Центральної і Східної Європи у НАТО. Тому хоч Канада і постійно виступала за збереження стабільності в Європі, проте не вважала доречним збільшувати власну військову присутність на цьому континенті.

Водночас частина країн-членів ЄС із застереженням поставилася до участі третіх країн у ЄПБО, тим більше, коли йшлося про Канаду, яка знаходиться поза межами європейського континенту. На їхнє переконання, це може призвести до розмивання процесу ухвалення рішень усередині ЄС та зашкодити посиленню його незалежності у безпековій сфері [7, с. 125].

На сучасному етапі питання ЄПБО викликає в Оттаві менше заперечень, особливо з огляду на інституціоналізацію відносин між ЄС і НАТО. Стан, у якому перебуває на сьогоднішній день ЄПБО, жодним чином не загрожує лідерству НАТО, а угода «Берлін-плюс» гарантує НАТО «право першості», що особливо хвилювало канадських політиків. Також побоювання, що ЄПБО може спричинити у рамках НАТО появу «європейської фракції», втратили свою актуальність.

Підписання згадуваної рамкової угоди не стало свідченням суттєвого зближення Канади і ЄС у безпековій сфері. Малоімовірно, що найближчим часом Канада активно братиме участь у місії під егідою ЄПБО. Частина експертів вважають такий крок хибним, адже відмова від участі у безпековій співпраці з ЄС – це спроба заперечити стратегічну культуру Канади, що є ближчою до Європи, ніж до США. Тим не менше, це питання викликає зацікавлення лише вузького кола політиків і дослідників та залишається поза увагою канадського суспільства [8, с. 98].

Звичайно, канадський уряд у разі потреби розглядатиме можливість участі Канади в операціях у рамках ЄПБО, однак залучення цієї країни до вирішення афганського питання свідчить радше про мінімальний чи навіть символічний характер участі Канади в європейських справах, як це було у випадку з ЕУФОР (Боснія). Адже у канадських збройних сил відсутній належний потенціал для одночасної участі у врегулюванні конфліктних ситуацій у різних частинах світу.

Недостатньо розвинута система консультацій у сфері оборони між ЄС і Канадою була своєрідною демонстрацією невідповідності до положень амбіційної за своїм характером Спільної декларації 2000 р., згідно з положеннями якої Канаді відводилася важлива роль у Комітеті контрибуторів – форумі для консультацій з третіми державами для проведення операцій під егідою ЄС. Однак з погляду канадських дипломатів цього було недостатньо і вони наполягали, що Канада мала б мати такі ж права у рамках ЄПБО, як і європейські країни, що не були на той час членами НАТО. Однак з огляду на інертність самого ЄС та відсутність підтримки з боку канадців військові зусилля дипломатів були недостатніми [9, с. 550].

Таким чином, безпекова співпраця Канади та ЄС не обмежується тільки рамками НАТО. Після Маастрихтського договору, особливо після початку боротьби з тероризмом у 2001 р., ЄС досяг значного прогресу у співпраці з питань внутрішньої безпеки у рамках ЄПБО.

Розбудова спільного європейського простору, до якого входить 28 держав, вимагає вирішення низки військово-політичних та безпекових питань, а також тісного співробітництва в рамках НАТО і ЄПБО. Тому ЄС зацікавлений у тому, щоб співпраця відбувалася з таким важливим партнером, як Канада. Канада, безумовно, і далі розглядає Європейське співтовариство як важливого партнера у питаннях військово-політичної співпраці в рамках НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Иванов Е. В. Военная доктрина и военная политика Канады после Холодной войны / Е. В. Иванов // США: экономика, политика, идеология. – 1994. – № 4. – С. 34–52.
2. Израелян Е. В. ООН в политике Канады / Е.В. Израелян // США-Канада: экономика, политика, культура. – 1995 – № 6. – С. 78–86.
3. Canada: Collaborative Policy Framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cshe.berkeley.edu/sites/default/files/shared/publications/docs/ROPS_CSHE_2.15.DesaiTrilokekar.SoftPowerEconDiplomacy.2.9.2015.pdf.
4. Deblock C. From economic dialogue to CETA: Canada's trade relations with the European Union / C. Deblock, M. Rioux // International Journal. – Winter 2010-11. – Р. 39–56.
5. Гудби Дж. Неразделенная Европа. Новая логика мира в американо-российских отношениях / Дж. Гудби. – М.: Международные отношения, 2000. – 336 с.
6. Гавриков Д. Европейский союз как территория противоречий /Д. Гавриков // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 12. – С. 88–96.
7. Васильева М. О. Зарубіжна допомога в системі пріоритетів зовнішньої політики США / М. О. Васильева. – К.: Фенікс, 2011. – 175 с.
8. Бодмен Р. Канадская дипломатия и ООН / Р. Бодмен // США: экономика, политика, идеология. – 1992. – № 7. – С. 98–116.
9. Європейський Союз: історія і засади функціонування / [за ред. Л. В. Губерського]. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 759 с.